

Gerhard Wegner¹ Political Failure by Agreement: Learning Liberalism and the Welfare State

*Cheltenham:
Edward
Elgar,
2008.,
160 str.*

Knjiga Gerharda Wegnera kreće od intrigantne opservacije kako je u današnje doba, sagledavajući posljedice obnove doktrine ekonomskog liberalizma u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća, potrebno promisliti često oprečne ciljeve ekonomskog i političkog liberalizma. Prema osnovnim postavkama ekonomskog liberalizma, država nije ovlaštena postavljati autonomne (odnosno, političke) ciljeve koji se tiču alokacije i redistribucije resursa. Štoviše, fenomeni inflacije i stagnacije su prikazivani kao učinci dotadašnjeg stalnog širenja ulo-

ge države blagostanja. Međutim, i najtvrdokorniji proponenti ekonomskog liberalizma suočeni su s problemom paternalizma, odnosno liberalnim ograničenjem koje one moguće uvodjenje većeg stupnja tržišnih sloboda ako je to protivno političkim preferencijama građana u konkretnom empirijskom slučaju. Autor stoga smatra da je moguće izdvojiti dvije varijante liberalne doktrine: onu fokusiranu na prevodjenje preferencija u političke programe, koju naziva proceduralnim liberalizmom te onu koja normativno evaluira sadržaj programa, što naziva supstantivnim liberalizmom. Temeljna napetost unutar liberalizma proizlazi iz zaključka, izvedenog na temelju pretpostavljene neodvojivosti dviju varijanti, kako postoji jedna normativno superiorna koncepcija ekonomskog političkog uređenja, ona liberalne ekonomije.

Argumentacija kojom se brani ova teza poječe prvenstveno od dvojice političkih ekonomista, Friedricha Hayeka i Jamesa Buchanan (prvi dio). Ona izvorno seže onkray ekonomske problematike i dovodi u pitanje normativnu obratljivost suvremenih demokracija koje navodno ne služe interesima pojedinaca; smatra se, naprotiv, da su demokratske ekonomske politike „prisilni ugovori“ u kojima pojedinci žrtvuju svoje tržišne potencijale za državne usluge, pri čemu nisu u poziciji artikulirati zahtjeve

za slobodnim ugovornim odnosima kojima bi u potpunosti ostvarili svoje ekonomske slobode. Međutim, pritom postoji sklonost zanemarivanja činjenice da empirijske političke preferencije često i nisu ekonomski liberalne, a maksimalizacija ekonomske slobode nije i garant maksimalnog blagostanja. Daleko od normativne pozicije, liberalizam je dugoročni projekt kojim članovi društva uče kako balansirati privatne koristi i javnopolitičke ideale, uloge ekonomskih i političkih aktera.

U drugom dijelu izlaganja, učenje o tržištu kroz neizvjesnost, inovaciju i eksperiment koje naglašavaju ekonomisti tzv. austrijske škole, autor podvodi pod pojam *evolucijskog pristupa* ekonomiji, nasuprot postulatu o spontanom ekvilibriju tržišta. Wegner ističe kako nije moguće postulirati da će članovi društva prihvatiti (ili bi trebali prihvatiti) institucionalne aranžmane koji navodno konstituiraju spontani tržišni red. Vjerojatnije je da će, uz svijest ekonomskih aktera o nesigurnim uvjetima u kojima operiraju, upravo određena državna regulacija biti percipirana kao ona opcija koji smanjuje nesigurnost i povećava „stvarnu“ slobodu; naposljetku, u demokratskom političkom poretku, pojedinac je nositelj političkog suvereniteta te zadržava pravo na vlastite nedosljedne preferencije. Autor stoga brani poziciju teoretičara demokracije koji sma-

traju da kriteriji tržišta nisu valjane referentne točke za demokratske političke poretker jer njihov legitimitet proizlazi iz društvenog konsenzusa, a ne ekonomske efikasnosti. Drugim riječima, tamo gdje će građanin kao racionalni ekonomski subjekt tražiti maksimalizaciju koristi, on će kao politički subjekt vjerojatno zahtijevati neki ključ distribucije, u skladu s liberalnom idejom o kooperativnom čovjeku.

Daljnja argumentacija postavlja pitanje o tome jesu li ekonomska i politička sloboda dijelovi dvojne ideje (treći dio); dolazi se do zaključka da društvena stanja izražena političkim *preferencijama* ne mogu biti ekvivalentno izražena terminima racionalnog odnosno javnog *izbora* – ovo dvoje ne proizlazi iz iste uloge građana. Na ovo se razlikovanje nadovezuje autorov pokušaj ekspanacije raskoraka dvaju aspekata liberalizma, sadržan u tezi kako istovremeno postojanje individualne autonomije i u politici i na tržištu dovodi do toga da pojedinci nemaju sigurnost u promišljanju svojih preferencija (četvrti dio). Kako autor navodi, prema Schumpeteru, srž problema je opreka izravne suočenosti pojedinaca s ishodima individualnih odluka na tržištu i istodobne udaljenosti od ishoda na području politike. Wegner predlaže i normativni lijek: građani bi trebali biti upoznati s oportunitetnim troškovima svojih izraženih političkih preferencija,

imati svijest o tome koliko je korisni nužno žrtvovati za uspjeh nekog (redistributivnog) političkog cilja. Usprkos ekonomskoj računici, oni bi dugoročno postupili racionalno jer ostvarene *policy*-ciljeve ugrađuju u korpus svojih preferenci, makar ne ostvarili neposredne tržišne koristi. Sam dohodak nije jedina nit koja dostatna mjera ekonomske efikasnosti.

Međutim, procjena oportunitetnih troškova je, budući da se odvija u sferi politike a ne tržišta, uvijek suočena s *epistemičkom nesigurnošću*. Naime, troškovi su dugoročni i makroekonomski opsežni čak do nesagledivosti, a njihovo balansiranje iziskuje veliko ekonomsko-političko iskustvo. I ovdje se instrumentarij ekonomske analize pokazuje politički neprimjerenim utoliko što nije moguće praktično izračunati troškove propuštene prilike za politike. Zaključak je krajnje interesantan: iako demokratski poreci ostavljaju neke ekonomske slobode izvan dosega kolektivnog odlučivanja, načelno nema prepreke bilo kojem smjeru formiranja politika. Zbog epistemičke nesigurnosti, nema jamstva da će konsenzus oko javnih politika nužno doprinijeti društvenom blagostanju. Na djelu je argument kako demokratski režimi, koristeći moć aparata, mogu iskriviti preferencije, a sami građani mogu previdjeti politike koje služe njihovim interesima i formirati preferencije ne uviđajući

njihove oportunitetne troškove. No, istinski liberalizam mora podnijeti ovakve distorzije jer operira interesima kakve ih nalazi u empirijskom okruženju, a ne navodnim „stvarnim interesima“ koji pripadaju diskursu paternalizma.

Poenirajući u posljednjem, petom dijelu, autor ponavlja kako je skeptičan prema optimalnosti konsenzusa o ekonomskoj politici sa stajališta blagostanja društva. Građani politike prihvaćaju *ex ante*, ali preferencije preispituju *ex post*, uvidom u rezultate politika – ovo je alternativna formulacija napetosti unutar liberalne doktrine. Nemogućnost građana da anticipiraju troškove vezane za njihove *policy*-preferencije, provedivost tih izbora kao ni njihove ishode, transformira se upravo u naslovno sporazumno djelovanje koje vodi političkom neuspjehu. Iz tog razloga, spomenuto učenje liberalizma podrazumijeva *ex post* evaluaciju političkih izbora kriterijima ekonomskog učinka, uz opciju njihovog povlačenja i preformulacije, budući da su političke preferencije nestabilne i promjenjive u vremenu. U ovome dolazi do pomirenja proceduralnog i substantivnog aspekta liberalizma, a informirane ekonomske i političke preference zajednički generiraju blagostanje. Integralna liberalna pozicija zahtijeva da građani budu informirani o troškovima pojedinih preferencija, bez da sama sudbina o njima.

Već samim uvodom u knjigu, autor deklarira svoju intenciju baviti se pitanjem koje leži na granici ekonomske i političke teorije; iako bi se moglo očekivati da će biti riječ o jednostavnom raščišćavanju pojmova u svjetlu recentnih trendova, knjiga je teorijski izuzetno sofisticirana. Dijelovi rasprave koji referiraju na radove ekonomskih liberala analitički su zahtjevni i predstavljaju određeno poznavanje argumentacije koja se tiče funkcija države u njihovoj karakterističnoj vizuri. Nadalje, treći dio knjige obiluje, uz elaboraciju razlika između preferencija i izbora, izvodima različitih mogućih kriterija za empirijsko utvrđivanje koristi od pojedinih opcija, potvrđujući i ozbiljnu praktičnu intenciju djela.

Autor završava razvoj argumentacijske linije osvrtno na moguće scenarije budućnosti javnih sfera zemalja Europske Unije, očekivano utvrđujući kako su svi oni izraženo ovisni o kontekstu i dosegu „projekta učenja liberalizma“. Moglo bi se konstatirati kako je ovime načinio „puni krug“ te zaključio, analogno uvodom izlaganju napetosti u varijantama liberalizma, kako nije moguće jednostavno postulirati superiornost slobodnije ili više regulativne ekonomije, kao ni očekivati da će legitimna demokratska procedura u donošenju nužno dovesti do univerzalno poželjnih politika blagostanja. Naprotiv, i politički neuspjeh,

krah politika i revolt nad redukcijom socijalne države mogu biti rezultati pravovalnog političkog odabira u konkretnim okolnostima; poruka koju se čitatelju vrlo zorno nastoji posredovati jest ta da liberalizam uistinu uspijeva samo tamo gdje postoje uvjeti za obaviješteni političko-ekonomski eksperiment i stalne korekcije javnopolitičkih odluka.

Wegner se većim dijelom opredjeljuje za jezik teorije racionalnog izbora, smatrajući je očito najadekvatnijim instrumentarijem za govor o odnosima koristi i troškova, preferencijama i *policy* ishodima. Iako u pitanju nisu osobito ezoterične teorijske ambicije, argumentacija je izrazito zgnusnuta i sadržajna, a njeno praćenje zahijevano. S druge strane, interdisciplinarna narav materije knjizi diktira određenu vrstu eklekticizma u stilu, koji ne zazire od referiranja na teorije pravednosti, makroekonomske ideje pa ni ilustrativne primjere iz *policy* prakse razvijenih zemalja. Zahvaljujući verziranosti u obje discipline, Wegner čak i na teoretski najsofisticiranijim mjestima zemalja država relevantnost i čitkost, makar ne nužno i jednostavnost izričaja. I uz tu napomenu, knjiga ima sav potencijal biti korisno i provokativno dodatno štivo zainteresiranima za javne politike koliko i onima opredijeljenima za „čišću“ teoriju liberalizma.